

Spel om de macht

Rumoer rond de beroeping van een predikant

WIM DRAL

Toen dominee Van der Voort in 1767 naar Staphorst vertrok, wendde de kerkenraad zich tot de buurmeesteren om toestemming te verkrijgen een nieuwe predikant te beroepen. Dit verzoek, *welke geaccordeert zijnde is dezelve voortgegaan tot het maken van een soort van nominatie met overleg van de vaders der huisjesinnen, waar uijt dezelve na ik vermeene, reets een nieuw Predicant heeft beroepen, op welk beroep wederom eenvoudig de approbatie van Buurmeesteren zal worden versogt, en dit werk na hun gedagten zijn volkomen beslag verkrijgen.*¹

Met deze zin begon baljuw Gronsfeld zijn brief aan de Gecommitteerde Raden van Holland op 23 mei 1767, waarin hij zijn verontwaardiging kenbaar maakte over de manier waarop in Hilversum een nieuwe predikant beroepen was. Waarom bemoeide een baljuw zich met het beroepen van predikanten? Dat was toch een puur kerkelijke aangelegenheid? In de achttiende eeuw lag dat wat anders. De politiek bemoeide zich er toen flink tegenaan. Het betrof dan ook een belangrijke functie in de publieke kerk. Een predikant had bij de bevolking veel aanzien en dus ook veel invloed. Bovendien werd zijn traktement door de overheid betaald. In tal van Hollandse steden rezen in de zeventiende en achttiende eeuw dan ook conflicten bij het beroepen van een predikant.²

Ook in Hilversum was dit het geval. Bij de beroepingsprocedure in 1767 werd tevens de vraag actueel wie het collatierecht (het recht om een predikantsplaats te begeben) bezat. Was het de vertegenwoordiger van het gewestelijk gezag, de baljuw, of hadden de dorpsregenten het recht de kerkenraad toestemming te geven?

Alvorens deze vragen te beantwoorden, zullen we eerst aandacht schenken aan een aantal andere vragen die zich opdringen: Hoe was de lokale overheid (het dorpsbestuur) ingericht en wie hadden de macht? Wie deelden de lakens uit in de consistoriekamer? Wat valt er te zeggen over de personele invulling van kerken-

raad en dorpsbestuur? Wie was baljuw Gronsfeld en waar ging het conflict tussen baljuw en het Hilversumse bestuur over?

Het dorpsbestuur van Hilversum

Hilversum had een klein en overzichtelijk bestuur. Dat bestond uit een schout, vijf schepenen, vier raden, twee buurmeesters en een secretaris. De schout dankte zijn benoeming niet aan het dorpsbestuur, maar werd door de baljuw van Gooiland aangesteld. Hij hoefde ook niet noodzakelijkerwijs een Hilversums ingezetene te zijn. Hij had een veelheid aan taken en speelde een centrale rol in de dorpsregering. De secretaris werd door het voltallig college gekozen. De schepenen werden voor een jaar gekozen. Elk jaar nomineerden de schout en kortst zittende buurmeester tien kandidaat-schepenen. Uit die tien kandidaten koos de baljuw er dan vijf. Op hun beurt kozen de schepenen vier raden. De raden vertegenwoordigden ieder een kwartier (wijk) van het dorp. Hilversum kende het Neu-, Zandbergen-, het Groest- en het Kerkkwartier. Ook de raden hadden een jaar zitting. De schepenen kozen jaarlijks één buurmeester. De andere bleef nog een jaar aan en trad het jaar daarop af. De zittingsduur van de buurmeester was derhalve twee jaar.³ Het dorpsbestuur was een oligarchie, waarbij een kleine groep mensen de dienst uitmaakte.

Wat waren nu de taken van de bestuurders? De schout was de vertegenwoordiger van de hogere overheid. Hij was belast met de ordehandhaving en inning van belastingen voor die hogere overheid en voor het dorp. Hij zat het college van schepenen voor wanneer dat rechtsprak en andere rechtshandelingen verrichtte. Aan de schout was eveneens de strafvervolgning toevertrouwd. Hij was voorzitter van het dorpsbestuur en derhalve ook medeverantwoordelijk voor de besluitvorming. De schepenen waren verantwoordelijk voor

De Republiek in de tweede helft van de achttiende eeuw*

In 1747 was er een einde gekomen aan het Tweede Stadhoudersloos Tijdperk. De bezetting van Staats-Vlaanderen door Franse troepen bracht een beweging in de Republiek op gang ten gunste van de prins van Oranje. Het schrikbeeld van 1672 herleefde. Velen hoopten dat met de komst van stadhouder Willem IV een krachtig figuur aan het roer van de Republiek was gekomen, afgerekend zou worden met het regentenbewind en dat de nieuwe stadhouder hervormingen zou doorvoeren. Met de verheffing van Willem IV rees ook de ster van één van zijn belangrijkste raadslieden, Willem Bentinck van Rhoon. Hij was de architect van de onlusten en oproeren, die het regentenbewind deden wankelen. De beloofde hervormingen bleven echter uit en de meeste regenten behielden hun machtsposities. Een enkeling werd vervangen. Bentinck zag dit met lede ogen aan. Het bleef na de verheffing van Willem IV dan ook onrustig.

De Oostenrijkse Successieoorlog verliep ongunstig voor de Republiek, de ambitieuze oorlogspolitiek van het Oranjobewind ten spijt. In het voorjaar van 1748 werd duidelijk dat een nieuw Frans offensief niet te keren zou zijn. Men stuurde op vrede aan. Die werd in dat jaar in Aken gesloten. Drie jaar later overleed Willem IV en trad zijn vrouw, Anna van Hannover, op als tijdelijk stadhouder voor de minderjarige Willem V.

Het jaar 1756 had voor Europa grote gevolgen. Engeland verruilde zijn traditionele bondgenoot Oostenrijk voor het opkomende Pruisen. Dit bondgenootschap kwam te staan tegenover een Frans-Oostenrijkse alliantie. Dit betekende voor de Republiek dat de Oostenrijkse Nederlanden niet langer een buffer vormden tegen Frankrijk (dit was altijd een uitgangspunt geweest van de buitenlandse politiek). Bovendien claimde Frederik II van Pruisen een deel van de erfenis van Willem III, die Willem IV hem uiteraard betwistte. In de daarop volgende Zevenjarige Oorlog (1756-1763) probeerde de Republiek buiten de oorlog te blijven en een neutraliteitspolitiek te voeren. Dat weerhield de Engelsen er overigens niet van om Nederlandse schepen in groten getale op te brengen, waardoor de handel ernstige schade ondervond.

Na het overlijden van Anna van Hannover werd de hertog van Brunswijk voogd over de jonge Willem V. Hij nam tot de meerderjarigheid van de prins de honneurs

Stadhouder Willem IV (1711-1751), geportretteerd in 1751. (Rijksmuseum, Amsterdam)

waar. In 1766 was dit 'Derde Stadhoudersloos Tijdperk' voorbij. Willem V werd stadhouder. Zijn secretaris De Larrey beschreef hem als 'swak van character', moeilijk in staat zelfstandig knopen door te hakken.** Dit maakte hem uitermate kwetsbaar. Hij kreeg te maken met een sterke oppositie. Allerlei anti-orangistische groeperingen, met de oude staatsgezinde regenten voorop, sloegen de handen ineen en vormden de patriottenbeweging. Willem kwam steeds meer onder vuur te liggen. Met hulp van de Pruisen bleef Oranje in het zadel. Toen echter Franse troepen in 1794 de Republiek binnenvielen nam Willem V de wijk naar Engeland en met hem verdween de Republiek der Verenigde Nederlanden.

* Gebruikte literatuur: J.I. Israel, *De Republiek 1477-1806*. (Franeker 2001) 1173-1207; J.A.F. de Jongste, 'De Republiek onder het erfstadhouderschap 1747-1780' in: (Nieuwe) *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* (NAGN) deel IX (Haarlem 1980) 73-91; S. Groenveld en G.J. Schutte, *Nederlands verleden in vogelvlucht. De nieuwe tijd: 1500 tot 1813* (Leiden/Antwerpen 1992) 247-258.

** G.J. Schutte, *Oranje in de achttiende eeuw* (Amsterdam 1999) 73.

de rechtspraak, kozen de raden en namen deel aan de beraadslagingen van de dorpsregering. De raden hadden geen andere taak dan het bijwonen van de vergaderingen. De beide buurmeesters waren belast met het financiële beheer. Zij stelden de jaarrekening op. Op de tweede maandag in februari moest verantwoording worden afgelegd in een vergadering met baljuw, schout, schepenen en raden. Deze vergaderingen waren openbaar. Tot slot nog de secretaris. Hij was met de schout de continue factor in het dorpsbestuur. Er werd namelijk niet ieder jaar een nieuwe secretaris gekozen, het was dus een ambtenaar. Hij diende als secretaris het dorpsbestuur en het gerecht. Hij had geen stemrecht, maar was door zijn permanente aanwezigheid goed op de hoogte van de plaatselijke politiek. Ongetwijfeld zullen zijn medebestuurders naar zijn adviezen geluisterd hebben. Hij noteerde de besluiten en had – met de beide buurmeesters – het beheer over de kist waar alle gelden, rekeningen, boeken e.d. bewaard werden. Hij was ook de enige die stukken uit het rechthuis mee mocht nemen.⁴

Het bestuur van de kerk

Men kende in de hervormde of gereformeerde kerkenraad drie ambten. Allereerst was er de predikant, die voorzitter van de kerkenraad en geestelijk leidsman was. Hij werd terzijde gestaan door twee ouderlingen en twee diakenen. In de maanden maart of mei werd er één nieuwe ouderling en één nieuwe diaken gekozen. De langstzittende ouderling en diaken maakten dan plaats voor de twee nieuw gekozenen. De ambtstermijn van de ouderlingen en diakenen was dus twee jaar. Deze zogeheten afgaande (aftredende) ambtsdragers werden wel betrokken bij belangrijke kerkelijke aangelegenheden zoals het beroepen van een predikant.

Bij de vernieuwing van de kerkenraad werden de kandidaat-ambtsdragers door de kerkenraad zelf voorgedragen. Evenals bij het dorpsbestuur werd hier een systeem van coöptatie toegepast. Alle zittende ambtsdragers droegen voor elk ambt twee personen voor. Uit de tien genomineerden kozen de kerkenraadsleden opnieuw één persoon. Degene met de meeste stemmen werd het nieuw te benoemen kerkenraadslid. Allereerst werd de ouderling gekozen. Vervolgens werd dezelfde methode toegepast bij de verkiezing van een diaken. Het kwam wel voor dat een persoon op beide voorge-

dragen lijsten stond. Bij de verkiezing van nieuwe ambtsdragers op 28 maart 1769 ging men ertoe over niet meer met dubbeltallen te werken. Er werd besloten dat ieder één persoon zou voordragen. In de systematiek kwam verder geen verandering. Alleen koos men nu uit vijf in plaats van uit tien genomineerden.⁵

De ouderlingen was het toezicht over de gemeente toevertrouwd, alsmede de herderlijke zorg. Zij gingen daartoe op huisbezoek en ondersteunden hierin de predikant. Aan de diakenen was de armenzorg opgedragen. Dit was een belangrijke taak van de kerk. Toch stond het ambt van ouderling in het algemeen iets hoger in aanzien. Vaak werd men eerst diaken alvorens tot het ambt van ouderling te worden geroepen. Een wet van Meden en Perzen was dit evenwel niet. Na een zittingsduur van twee jaar mocht een ambtsdrager niet direct herkozen worden. Wel kon men voor een ander kerkelijk ambt in aanmerking komen.⁶ De praktijk in Hilversum in de periode 1767-1778 was dat afgaande ouderlingen of diakenen niet direct in de kerkenraad terugkeerden in een ander ambt. Na een korte onderbreking van minstens een jaar bekleedden zij vaak weer dezelfde functie.⁷

Naast bovengenoemde ambten waren er ook nog twee kerkmeesters. Zij beheerden – tot 1798 – de kerkelijke goederen. Zij behoorden – anders dan tegenwoordig in de Hervormde Kerk – niet tot de kerkenraad. Deze kerkmeesters of kerkvoogden kwamen voort uit de burgerlijke overheid en werden door het dorpsbestuur aangesteld.⁸

De dorpselite

In een artikel van Annemarie den Hertog in dit tijdschrift, enige jaren geleden, werd een overzicht van de dorpsbestuurders in de periode 1768-1794 gegeven.⁹ Deze lijst telt 58 namen (de schout en secretaris niet meegerekend). Deze heren dienden één of meer malen de dorpsregering als raad, schepenen of buurmeester. In de periode 1767 tot 1779 maakten in totaal 37 lieden deel uit van het dorpsbestuur. Een aantal dorpsregenten komt men ook in andere functies tegen. Zoals ook in het kerkbestuur. Schutte stelde al vast dat in kleinere plaatsen overheids- en kerkenraadfuncties door de dezelfde groep mensen werden vervuld. Soms gebeurde dit gelijktijdig. Hij verwees daarbij onder andere expliciet naar Hilversum.¹⁰ De twee bijlagen bij dit artikel

Ingekleurde gravure van de Kerk aan de Kerkbrink in 1739, gemaakt door H. Spilman naar een origineel van H. de Haen. (coll. Goois Museum)

bevestigen dit beeld. Zowel bij de verkiezing van kerkenraadsleden als de benoeming van dorpsbestuurders circuleerden vaak dezelfde namen. De één kwam wat meer voor in de kerkenraad; de ander bezette wat vaker een zetel in het dorpsbestuur. Sommigen komen we in beide colleges tegen.

Jacob Horst, bijvoorbeeld, combineerde het ambt van ouderling, waartoe hij in de vergadering van 2 mei 1768 verkozen was, met het ambt van schepen. Horst werd in maart 1771 weer gekozen tot ouderling. Dit zou hem in 1775 nog een keer gevraagd worden en tenslotte betrad hij in 1780 nogmaals de consistoriekamer in de hoedanigheid van ouderling. Gijsbert Franse Vlaanderen was in de jaren 1767 en 1768 diaken, maar werd op 3 februari 1768 eveneens benoemd tot raad in de dorpsregering. Na in 1768 de kerkenraad te hebben verlaten werd er in maart 1772 wederom een beroep op hem gedaan om het ambt van diaken op zich te nemen. Op 5 februari 1772 werd hij ook gekozen tot buurmeester. Na zijn buurmeesterschap werd hij in 1774 aangesteld als kerkmeester. Vlaanderen was een echte dorpspoliticus, want op 3 februari 1776 liet hij zich weer strikken voor een termijn als buurmeester. Maar ook de kerk liet deze bestuurder niet los. Op 1 mei 1777 werd hij voor de derde maal tot diaken gekozen.¹¹ Er werden ook regelmatig huwelijken gesloten tussen

de leden van de families die in Hilversum deel uitmaakten van de bestuurlijke elite. Egbert Spijker huwde Hillette Dorlant. Zijn broer Cornelis trouwde met Marretje Vlaanderen en de zuster van de gebroeders Spijker trad in 1747 in het huwelijk met Gijsbert Tijmenz Vlaanderen, die in 1764 en 1768 raad was.¹² Deze telg uit het geslacht Vlaanderen bekleedde in de periode 1767-1778 geen kerkelijk ambt. De ouders van Jacob Horst waren Gerrit Horst en Jannetje Jacobs Vlaanderen.

De familie Vlaanderen had een prominente plaats in de Hilversumse gemeenschap. Ze waren bijna altijd vertegenwoordigd in de dorpsregering en ook in de consistorie had men veelal een zetel. De diaken Willem Fabrijs – hij bekleedde dit ambt drie maal in de hier behandelde periode – was de zwager van Gijsbert Pieterz. Vlaanderen en Tijmen Rijkz. Nagel.¹³ Eén van de buurmeesters ten tijde van het conflict met Gronsfeld – Klaas Haan – had als moeder Gijsbertje Gijsbert Vlaanderen.¹⁴ Wanneer we de huwelijksregisters en de genealogieën, die door De Lange zijn samengesteld, bekijken vallen er allerlei verbanden waar te nemen tussen de verschillende regentenfamilies. Hieruit blijkt dat Hilversum en de publieke kerk werden geregeerd door enkele families die onderling vaak ook nog aan elkaar verzwagerd waren.

Dit wil evenwel niet zeggen dat er nooit conflicten wa-

ren tussen rechthuis en consistorie. Over de beroeping van een nieuwe predikant in 1767 waren zij het aanvankelijk niet met elkaar eens. Er was echter nog iemand die zijn invloed in de consistorie wilde doen gelden en dat was de baljuw van Gooiland. Alvorens ons bezig te houden met zijn bemoeienissen met Hilversum allereerst een portret van de man.

Bertram Philip Sigismund Albrecht Diepenbroeck Impel, graaf van Gronsfeld⁵

De graaf van Gronsfeld werd op 19 november 1715 geboren. Zijn ouders waren Johann Bertram Arnold en Maria Wilhelmina Charlotta, gravin von Wartenstein. Hij was een vriend van de geheimsecretaris van stadhouder Willem IV, De Back, die hem in 's prinsen aandacht aanbeval. Gronsfeld maakte carrière in dienst van Oranje zeker nadat hij de gunsteling was geworden van de invloedrijkste raadsman van de prins, de Hollandse edelman Willem Bentinck. Na het einde van het Tweede Stadhouderloos Tijdperk brak er voor Gronsfeld een goede tijd aan. Hij ging deel uitmaken van de hofkliek rond de stadhouder en Bentinck bezorgde hem in het jaar van de omwenteling 1747 een plaats in de Hollandse Ridderschap. De hofcoterie bestond voor een groot deel uit meegekomen edelen uit Friesland. Deze groep edelen zou naderhand een heel eigen politieke koers gaan varen en werd het 'Fries cabaal' genoemd. Enkele bekende leden van het cabaal waren de gebroeders Van Haren, de gebroeders Sirte-

ma van Grovestins, Wybrand van Itma en de geheimsecretaris Johan de Back. In 1747 werd Gronsfeld door de prins van Oranje benoemd tot buitengewoon gezant in Berlijn. Frederik II van Pruisen was echter slecht over Gronsfeld te spreken en was er dan ook niet rouwig om toen de graaf in 1748 tijdelijk naar de Republiek terugkeerde. In 1750 werd hij door Willem IV benoemd tot kastelein van Muiden, baljuw en dijkgraaf van Naarden en Gooiland en hoofdschout van Weesp en Weesperkarspel. Ondertussen had door de afwezigheid van Bentinck het Friese cabaal een grotere invloed gekregen en over de koers van de buitenlandse politiek had die groep andere opvattingen dan de belangrijkste man in het Oranjekamp. In plaats van de door Bentinck voorgestane pro-Engelse politiek stonden zij een meer op Frankrijk gerichte politiek voor. Het conflict liep zo hoog op dat de broer van Willem Bentinck in een brief aan de prinses van Oranje schreef dat de politiek van Gronsfeld vergeleken moest worden met die van raadpensionaris De Witt en alle gezworen vijanden van het huis van Oranje.

Tijdens deze ruzie was Willem IV in 1751 komen te overlijden en hij liet een minderjarig zoonje na. Zijn vrouw Anna trad op als gouvernante. Willem IV en Anna na hem lieten zich adviseren door een vaste groep van medewerkers. Hierin hadden onder andere zitting Bentinck, de raadpensionaris van Holland en de griffier van de Staten Generaal. Bentinck wist de 'Friese' edelen buiten die raad te houden, maar zeker

De Kerkbrink in 1768, gezien door de ogen van de twaalfjarige Willem Bilderdijk. (coll. KNAW, Amsterdam)

ten tijde van de gouvernante hadden zij nog wel dege-lijk invloed.

Op 14 september 1758 werd De Back door toedoen van Bentinck ontslagen. Hij sleepte Gronsfeld mee in zijn val. Dat wil niet zeggen dat de graaf nu geheel uit het politieke leven verdwenen was. Hij bekleedde in 1761 een functie in de admiraliteit van Amsterdam en liet af en toe anti-Engelse geluiden horen. Een paar jaar later kwam hij in conflict met de dorpsregering van Hilversum. In 1772 overleed de baljuw van Gooiland.

Hilversum in de eerste helft van de achttiende eeuw

In het 23-delige werk *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden*¹⁶ uit 1750 werd Hilversum beschreven als een dorp waar veel economische activiteit heerste en waar men de gevolgen van de brand van 1725 in 1732 al weer voor een groot gedeelte te boven was gekomen. Telde men in Hilversum in 1632 nog maar 146 huizen, in 1732 was dit aantal toegenomen tot 463. De schrijver concludeerde uit de toename van het aantal huizen

Bertram Philip Sigismund Albrecht Diepenbroeck Impel, graaf van Gronsfeld, baljuw van Gooiland (1715-1772), geschilderd door Spinny in 1759.

(coll. Van Heeckeren, Iconografisch Bureau, Den Haag)

dat Hilversum een welvarend dorp was. Die huizen werden bewoond door boeren, fabrikeurs, spinners en wevers.

De landelijke gebeurtenissen in 1747 en 1748 gingen waarschijnlijk langs de Hilversummers heen. Revolutionaire zaken vonden er in het dorp niet plaats. Wel was de katholieke meerderheid verdeeld en bestonden er spanningen tussen de rooms- en oud-katholieken. De laatsten hadden sinds 1716 bezit genomen van het kerkgebouw en de rooms-katholieken hadden ondanks enkele verzoeken daartoe nog steeds geen eigen gebouw. Zij waren aangewezen op de parochiekerk van Laren. Toen Gronsfeld, die in 1750 baljuw van Gooiland geworden was, in aanvaring kwam met de oud-katholieke kerkmeesters, probeerden zij van de onenigheid gebruik te maken door nogmaals om een eigen godshuis te vragen. Ook dit verzoek werd niet gehonoreerd.

De gereformeerden zonder herder

In 1760 vertrok ds. Schull en werd een beroep uitgebracht op ds. Arnoldus van der Voort uit Aardenburg. Van der Voort nam het beroep aan en kwam naar Hilversum. Vijf jaar na de installatie van ds. Van der Voort benoemde Gronsfeld Wessel ten Dam tot schout. Deze schout zou zijn stempel op de Hilversumse politiek drukken. Overigens had het dorpsbestuur bezwaar, maar Gronsfeld drukte door en werd door de Gecommitteerde Raden in het gelijk gesteld. In 1766 werd Ten Dam als schout aangesteld. Er gebeurde veel in 1766. In dat jaar bereikte Willem V de achttienjarige leeftijd. De tijd was voor hem gekomen de stadhoudelijke taken op zich te nemen. Het leek erop dat de regenten zich neergelegd hadden bij het feit dat ze moesten samenwerken met een stadhouder. Geen Oranje vóór hem was zo grondig voorbereid op zijn taak.¹⁷ Hoe anders zou het echter lopen! En *last but not least* is 1766 het jaar van de grote brand. Begonnen op de Groest verwoestte de brand een groot deel van het dorp. In de gewesten Holland en Utrecht werden collecten georganiseerd voor de getroffen bevolking.¹⁸ De brand spaarde ook kerk en pastorie niet. Van der Voort kon zich ternauwernood redden en vond tijdelijk onderdak bij Gijsbert Smit op de Groest. Korte tijd daarna werd Van der Voort beroepen naar Staphorst. Hij nam het beroep aan en vertrok in december 1766 naar zijn nieu-

we standplaats. Ds. Willem Lobé uit 's-Graveland werd consulent.¹⁹

Onder leiding van ds. Lobé moesten er twee belangrijke zaken geregeld worden. Allereerst moest toestemming van de Gecommitteerde Raden worden verkregen voor de bouw van een noodkerk, en moest men op zoek naar een nieuwe predikant. De toestemming voor de bouw van een noodkerk was er vrij snel. Het beroepen van een predikant bleek lastiger. Alvorens met het beroepingswerk te kunnen beginnen, werd de magistraat verzocht om de kerkenraad handopening²⁰ te verlenen. Wanneer dit verkregen was, maakte de kerkenraad een nominatie van predikanten en proponenten. Deze nominatie werd in een gesloten couvert door de koster aan de magistraat gebracht, enkel en alleen als eene vrindelijke bekendmaking. Alle mansleden in de gemeente hadden een stem in de beroeping. De kerkenraad nodigde ten minste vier kandidaten uit om hun gaven te laten horen. Na de proefpreken gehoord te hebben, selecteerde men een kandidaat en bracht een beroep uit. Wanneer de kandidaat het beroep aanvaardde verzocht de kerkenraad de magistraat approbatie²¹ op het beroep te verlenen.²² Op 7 januari 1767 vervoegde de gehele kerkenraad, inclusief de afgaande ambt dragers,²³ zich bij de dorpsregering. De kerkenraad wilde in alle vrijheid op zoek gaan naar een nieuwe predikant. Aangezien het beroepen van een predikant geld kostte, had het dorpsbestuur enige moeite om de kerkenraad *carte blanche* te geven. Na de dramatische gebeurtenissen van het vorige jaar was het zaak dat er op de kosten gelet werd. Daarom was het dorpsbestuur niet van zins de kerkenraad geheel de vrije hand te laten. De kerkenraad werd tijdens de vergadering naar buiten gestuurd, zodat de dorpsregering zich op een antwoord kon bezinnen. Dit antwoord was voor de kerkenraad zeer onbevredigend: de magistraat verzocht de kerkbestuurders enkel proponenten²⁴ uit te nodigen. Die waren namelijk goedkoper. De kerkenraadsleden uitten hun ongenoegen door de magistraat te verzoeken hen niet geliefden te beroven van hunne vrijheden in deesen, terwijl zij van hunnen kant beloofden alle menagement [voorzichtigheid] van kosten in het beroepingswerk te zullen gebruiken. De dorpsregering was hier niet gerust op en bleef op het eerder ingenomen standpunt staan. Maar ook de kerkenraadsleden wilden van geen wijken weten en bleven van begrip dat de Magistraat hen van hun oude regt zocht te beroven en dat sij dat

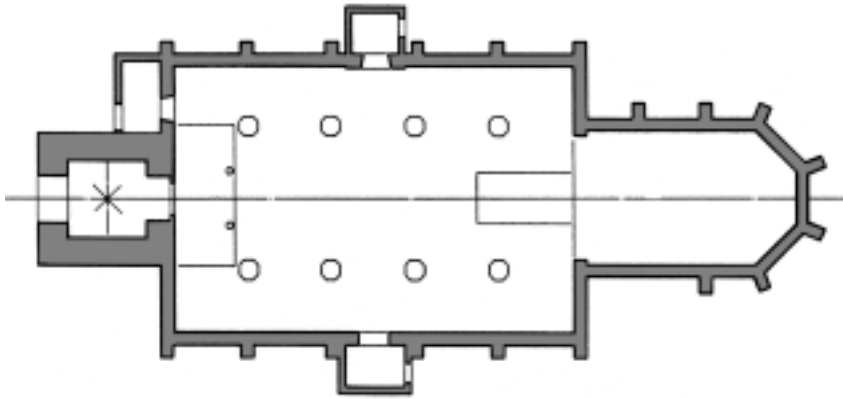

Ds. Van Yssum (1745-1824). Dit portret werd in 1794 vervaardigd. Hij was toen allang uit Hilversum vertrokken en predikant te Delft. (coll. Goois Museum)

niet konden verkrijgen van sig selven om aan de resolutie sig te onderwerpen. Men wilde zonder restricties een predikant kunnen beroepen of het nu een staande predikant of een proponent betrof. Er was een patstelling ontstaan. De classis²⁵ Amsterdam werd om advies gevraagd. Die vergadering kwam met een compromisvoorstel. De kerkenraad maakte een nominatie waarop ook gevestigde predikanten stonden, maar men zou een viertal proponenten uitnodigen hun gaven te laten horen. Het dorpsbestuur besloot hiermee in te stemmen en handopening te verlenen. De raad kon nu aan het beroepingswerk beginnen en nodigde vier aankomende predikanten uit. De keuze viel op de in 1743 te Nieuwerkerk aan de IJssel geboren Johannes Wilhelmus van Yssum. Begin mei had de kerkenraad de approbatie verkregen en had Van Yssum het beroep aanvaard. Alles leek dus in kannen en kruiken, totdat Gronsfeld er zich mee ging bemoeien.

Baljuw contra dorpsbestuur

Op 27 mei 1767 kwam er bij de dorpsregering een brief binnen die de hele zaak van de beroeping weer op losse schroeven zette. De brief kwam van de Gecommit-

Plattegrond van de kerk aan de Kerkbrink, zoals beschreven door ds. Van Yssum in zijn Beschrijving van Hilversum. (coll. SAGV)

teerde Raden. Zij meldden in dit schrijven dat zij een brief hadden ontvangen van de graaf van Gronsfeld, baljuw van Gooiland. De Gecommitteerde Raden wensten binnen veertien dagen antwoord te krijgen op de vraag aan welk recht het dorpsbestuur de bevoegdheid ontleende handopening en approbatie te verlenen.²⁶ Zij verzochten dat er niet verder werde voortgevaaren met het beroepingswerk. Als bijlage werd een kopie van de brief van Gronsfeld meegestuurd. In dit schrijven, gedateerd 23 mei 1767,²⁷ meldde hij aan de Gecommitteerde Raden dat de kerkenraad (...) zig aan Buurmeesteren aldaer heeft geadresseert om handopening te bekomen, welke geaccordeert zijnde is dezelve voortgaan tot het maken van een soort van nominatie met overleg van de vaders der huisgesinnen waar uijt dezelve na ik verneeme, reets een nieuwe Predicant heeft beroepen, op welk beroep wederom eenvoudig de approbatie van Buurmeesteren werden versogt. De baljuw vroeg zich af of dit eigengereide optreden niet voorbij ging aan het recht van de grafelijkheid, die hij als baljuw vertegenwoordigde, want hem was nooit gebleken uijt wat hoofde Buurmeesteren (die niet anders als administrateurs van 's dorps inkomsten en comptabel aan Schout en Geregte zijn) bevoegtheit hebben om handopening en approbatie te verlenen. Hij vroeg de Raden of hij de zaak moest laten rusten of dat er iets ondernomen moest worden.

Het dorpsbestuur reageerde op 13 juni. In een brief vroegen zij om uitstel van veertien dagen om goed gedocumenteerd antwoord te kunnen geven. Dit uitstel werd verleend. Ook de kerkenraad werd op de hoogte gesteld van het protest van Gronsfeld. De consulent oordeelde dat de classis hierin gekend moest worden. De classis verzocht de consulent een antwoord aan de Gecommitteerde Raden te schrijven en te benadruk-

ken dat deese beroeping was geschied op den ouden voet en dat de Hilversumse gemeente niet langer van haaren be-roepen leraar & desselfs dienst mogt doen verstoken blijven.²⁸ De Gecommitteerde Raden hadden ook de kerkenraad verzocht haar visie op het gebeuren te geven. Op 8 juni zond zij reeds een reactie.²⁹ De raad was zeer verbaasd over de inhoud van Gronsfelds schrijven. Met uiterste verwondering in de voorz. missive hebben gelezen de twijffeling van onsen Drossaart den Heer van Gronsfeld ontrent de handelwijs van het door ons onlangs gedaane kerkelijke beroep. Zij refereerden aan de beroeping van ds. Van der Voort zes jaar eerder. Toen was dezelfde procedure gevolgd en Gronsfeld had destijds niet tegen de gang van zaken geprotesteerd. Sterker nog, door de intree-predikatie van dien leeraar bijtewoonen en deszelfs zegenwensch te ontvangen liet de baljuw duidelijk blijken geen bezwaar te hebben tegen de beroepingsprocedure in Hilversum. De kerkenraad had de procedure gevolgd zoals die al van oudsher in gebruik was. Waarom, zo stelde zij zich de vraag in de brief, had Gronsfeld niets ondernomen toen men met de beroepingsprocedure begon. Hij kon van het gebeuren niet onkundig geweest zijn. De kerkenraad stelde vast dat den Heer Drossaart mogelijk door gebrekkig onderricht aan sijn Wel. Ed. Gestr. verkeerdelijk gemelt had dat de kerkenraad alleen aan de buurmeesters handopening gevraagd hadden. Dit was geenszins het geval geweest. Men had zich gewend tot de schout, buurmeesters, schepenen en raden, dus tot het gantsche lighaam van den Magistraat. De baljuw had zich niet nauwkeurig van de gevolgde procedure op de hoogte gesteld. Men gaf toe niet te weten uit welken hoofde Schout, Buurmeesteren, Scheepenen en Raaden het recht hebben tot het verleenen van handopening en approbatie van een be-

Fragment van de kerkenraadsnotulen van 7 december 1767. Te zien zijn de handtekeningen van de kerkenraadsleden en oud-leden Fabrijs en Ten Dael. (coll. SAGV)

venland, als Consulent, maar wgar
 Reids geboekte is, getuigen wij onder
 Schreijene Zoo afggaane als regel
 de Kerkenraad (leden).

Jacob Fabrijs
 Egbert Spijker } Ouderlingen.
 3e Ouder van Westvoelt

Dins. Ten Dael
 Hendr. de Blinde } Diaconen.
 Gijbert Straat Staanderen

b: Deze ondertekening, van het zyn hier boven den D. Lobe
 eigen handig is aangeleek, is geschied in de byzondere omstandigheden
 van ons J. W. Van Ypsum. Predikant.

roepen predikant. De kerkenraad vertrouwde er echter op dat het dorpsbestuur dit kon aantonen, te meer omdat de magistraten van de Gooise dorpen dit recht bezaten. Tot slot sprak de raad de wens uit dat de beroepen predikant spoedig met zijn werkzaamheden zou kunnen aanvangen.

Op 28 juni kwam de dorpsregering met een uitgebreide brief.³⁰ Men had de extra veertien dagen nuttig gebruikt. De brief viel grofweg in twee delen uiteen. In het eerste gedeelte trachtten de dorpsbestuurders het recht op handopening en approbatie te onderbouwen. Zij stuurden daartoe bewijsmateriaal mee, dat hun argumenten kon ondersteunen. Daarnaast probeerden ze de argumenten van de baljuw te ontkrachten. Dat sommige argumenten ook al door de kerkenraad gebruikt waren, was natuurlijk onvermijdelijk. Evenals de kerkenraad wees de dorpsregering op het feit dat de handopening en approbatie niet alleen door de buurmeesters verleend was en dat derhalve de vraag van de

baljuw, op welk recht deze bevoegdheid (van de buurmeesters) gestoeld was, niet ter zake doende was. De gehele magistraat bezat dit recht en om te bewijzen dat de kerkenraad het aan de gehele magistraat verzocht had, overlegden de dorpsregenten de voor dit onderwerp van belang zijnde stukken als bijlage één. Men kon helaas niet aantonen dat men sinds onheuglijke tijden en boven memorie van menschen dit recht bezat, omdat de fatale brand van 1766 veel bewijsmateriaal vernietigd had. Daarom had men van de dertien oudste inwoners van het dorp beëdigde verklaringen op laten stellen, alsmede van de huidige en oud-bestuurders van Hilversum, waarin men getuigde dat het recht sinds mensenheugenis in handen was van de buurmeesters, schout, schepenen en raden. Deze verklaringen werden als bijlagen twee en drie bijgevoegd. Daarnaast stelden zij dat de baljuw op zijn beurt niet zou kunnen aantonen dat zijn voorgangers handopening en approbatie of improbatie verleenden. Sinds de

Reformatie, zo betoogden zij, was het recht in handen van de dorpsmagistraat. Bij de allereerste benoeming van een predikant voor Laren en Hilversum in 1590 hadden de Gecommitteerde Raden bij een resolutie van 16 november 1590 zich het recht niet toegeëigend, maar het aan de magistraat van het dorp gelaten. In 1603 herhaalden de raden dat zij niet in een predikantsbenoeming gekend hoefden te worden. Om dit alles nog eens kracht bij te zetten, verwees het dorpsbestuur naar de gevolgde procedure in Huizen in 1741. Toen stemden nota bene de Staten Generaal op 14 april 1741 (in een resolutie) er mee in dat het recht bij de magistraat van het dorp lag en niet bij de Staten Generaal of de Gecommitteerde Raden. Uit het resolutieboek van het dorpsbestuur van Huizen had men een extract gekregen van dit besluit. En men voegde dit als laatste bijlage bij de brief.

Het tweede gedeelte van de brief concentreerde zich op de argumenten van Gronsfeld. Hij had in de hoedanigheid van baljuw geen recht om handopening en approbatie te verlenen op een uitgebracht beroep. Bovendien had de baljuw zich niet verzet tegen de huidige praktijk toen in Hilversum ds. Van der Voort beroepen werd. Ook bij het beroepen van predikanten in andere Gooise dorpen had hij niet gereageerd. Hij had de intreepredikatie van ds. Van der Voort zelfs bijgewoond. Het laatste argument betrof de schout. Die was namelijk in de gehele procedure betrokken geweest als lid van de magistraat. De baljuw kon zich dus niet beroepen op onwetendheid. Hij kende de gangbare praktijk in het Gooi en zijn vertegenwoordiger was er in de onderhavige beroeping bij betrokken geweest. De uitspraak van de Staten Generaal uit 1741 liet niets aan duidelijkheid te wensen over en de baljuw probeerde volgens de dorpsregering een *nieuwigheit* uit.

Het antwoord van de Gecommitteerde Raden was eenduidig.³¹ Na bestudering van de brieven van de kerkenraad en het dorpsbestuur waren de raden van mening dat in 't voorz. *beroep alleen 't constante gebruik te Hilversum plaats hebbende, gevolgt is zonder bijkoming van eenige nieuwigheden*. Zij stelden Gronsfeld in het ongelijk en gaven dan ook toestemming de procedure af te ronden en Van Yssum te benoemen. Op 20 juli werd de classis op de hoogte gesteld. Ook zij gaven nu het groene licht. Ds. Van Yssum kon zijn werk aanvangen.

Spel om de macht

Voor Hilversum was 1766 een rampjaar. Een groot gedeelte van het dorp brandde af. Juist in die tijd speelden er in het dorp ook nog eens diverse conflicten. Gronsfeld kwam in aanvaring met de oud-katholieken, het dorpsbestuur en de kerkenraad over diverse kwesties. Wij hebben bij één van die conflicten stilgestaan, namelijk de beroeping van een predikant en alle commotie die dat veroorzaakte. Het was een botsing tussen de Hilversumse elite onderling en tussen de dorpselite en de baljuw.

In de personele bezetting van de kerkenraad en het dorpsbestuur constateerden we deelname van dezelfde regenten in beide colleges en zagen we allerlei familiebanden tussen hen. Sommigen acteerden zelfs in beide colleges tegelijk. De bestuurlijke elite vormde een redelijk gesloten oligarchie. De leden waren het overigens onderling niet altijd met elkaar eens. Aanvankelijk kwamen kerkenraad en dorpsbestuur met elkaar in botsing. Toen er zich een buitenstaander mee ging bemoeien was de tweespalt – zo die er nog bestond – snel verdwenen en sloot men de gelederen.

Wat bezielde Gronsfeld? Wilde hij controle hebben over de predikantsbenoemingen omdat het aanzienlijke figuren waren of was het voor hem gewoon een machtsspel? Dat laatste lijkt het geval te zijn geweest. De man maakte niet echt een betrouwbare indruk. Bentinck had zijn hielen nog niet gelicht of Gronsfeld ging zijn eigen weg en niet die van zijn weldoener. Frederik II mocht hem niet en een vijand van Bentinck, de Franse gezant d'Affry, zei over Gronsfeld dat hij zich aan Frankrijk wilde verkopen voor 10.000 livres en vond hem onbetrouwbaar.

Dat de baljuw zijn hand overspeelde staat wel vast. De affaire rond de beroeping van Van Yssum toont aan dat hij zich nauwelijks in de zaak had verdiept. Vrij eenvoudig wisten de Hilversumse regenten de argumenten van de baljuw te weerleggen. De affaire leidde tot een blamage voor de baljuw. Evenals op het landelijke politieke toneel had hij ook hier het spel om de macht verloren.

Noten

1. Voor de verklaring van de begrippen handopening en approbatie zie de noten 20 en 21.
2. J.A.F. de Jongste, 'Rumoer in en om de gereformeerde kerkenraad in Haarlem, ca. 1670-1780. Enkele consistoriale ver-

- kenningen', in: Hans Brokken e.a., *Hart voor Haarlem: liber amicorum voor Jaap Temminck*. (Haarlem 1996) 159-179.
3. A. den Hertog, 'Revolutie en restauratie. Het dorpsbestuur van Hilversum tijdens de Bataafse Republiek 1795-1806', *Hilversums Historisch Tijdschrift 'Eigen Perk' (HHT/EP)* 1996/4 163-164; G.J. Schutte, 'Tolerantie op dorpsniveau. Gelooftsverhoudingen in achttiende-eeuws Hilversum', *HHT/EP* 2001/3 101; A.Th. van Deursen, 'Staatsinstellingen in de Noordelijke Nederlanden 1579-1780' in: *NAGN deel V* (Haarlem 1980) 381-382.
  4. Den Hertog, 'Revolutie', 165.
  5. Streekarchief voor Gooi en Vechtstreek (SAGV), Archief Hervormde Gemeente Hilversum (HG-H) nr. 8 Notulen kerkenraad, 29. Bijlage 1 geeft een overzicht van die verkiezingen in de periode dat Van Yssum predikant was in Hilversum.
  6. G.J. Schutte, *Een Hollandse dorpsamenleving in de late achttiende eeuw. De banne Graff 1770-1810*. (Franeker 1989) 96.
  7. Zie bijlage 1.
  8. J.G.J. Booma, *Onderzoek in protestantse kerkelijke archieven*. (Den Haag 1994) 115-116.
  9. Den Hertog, 'Revolutie' bijlage 1, 180.
  10. G.J. Schutte, *Het Calvinistisch Nederland*. (Utrecht 1988) 17. Zie noot 73 op pagina 32. Deze rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de geschiedenis van het Nederlands protestantisme is eveneens verschenen in zijn bundel *Het Calvinistisch Nederland. Mythe en werkelijkheid*. (Hilversum 2000).
  11. Gegevens met betrekking tot functies in de kerkenraad zie: HG-H nr. 8 Notulen kerkenraad; gegevens met betrekking tot functies in de dorpsregering zie SAGV, Oud-rechterlijk Archief Hilversum (ORA-H) nrs 3276 en 3277, klapper 68 geeft de benoemingen in druk.
  12. Zie voor huwelijken: HG-H nr. 18 Huwelijksregisters (ongenummerd); SAGV, Coll. De Lange nr. 221 Gereformeerde Stambomen achttiende eeuw.
  13. Coll. De Lange nr. 221; HG-H nr. 18 Huwelijksregisters, 17 (eigen nummering).
  14. Coll. De Lange nr. 221.
  15. Geraadpleegde literatuur voor deze paragraaf: A.J.C.M. Gabriëls, *De heren als dienaars en de dienaar als heer. Het stadhoudelijk stelsel in de tweede helft van de achttiende eeuw*. (Amsterdam, Dieren 1984) 120-121; Schutte, Oranje, 60-61; Pieter van der Vliet, *Onno Zwier van Haren (1713-1779) Staatsman en dichter*. (Hilversum 1996) 143, 173, 175-176; P. Geyl, *De Geschiedenis van de Nederlandse stam. Deel IV* (Amsterdam 1962) 1123-1125 en *Deel V* 1150; *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek (NNBW)* (Leiden 1904) 504.
  16. *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden; Agste deel, zijnde het vervolg der beschrijving van Holland* (Amsterdam 1750) 116-118. De Lange refereerde ook aan dit werk zie: P.W. de Lange, 'Hilversums Historie nader bekeken 6. ca 1650-1800 (algemeen)', *HHT/EP* 1986/4, 117. Van Yssum heeft voor zijn beschrijving van Hilversum uit 1770 stukjes tekst overgenomen uit de *Tegenwoordige Staat*. De heer R.A. Zieck wees mij op die overeenkomst.
  17. Schutte, Oranje, 65.
  18. P.J. van Ravesteijn e.a. (red.), *Gedenboek Hilversum 1424-1924* (Hilversum 1924) 76-77. De Amsterdamse dagboekschrijver Jacob Bicker Raije maakte melding van de brand en van de collecte die op 3 september 1766 gehouden werd. De collecte bracht 55.100 gulden op en mocht gezien worden als een bewijs van milddadigheid van de rijke Amsterdammers volgens Bicker Raije.
  19. Een consulent is een predikant uit een naburige gemeente die tijdens de vacature de leiding en behartiging heeft van de kerkelijke belangen.
  20. Handopening is de vrijheid aan de kerkenraad verleend om over te gaan tot het beroepen van een predikant.
  21. Approbatie is goedkeuring. Improbatio daarentegen is afkeuring.
  22. Deze procedure wordt uit de doeken gedaan in een brief waarvan een afschrift is terug te vinden in het Notulenboek van de kerkenraad: Kerkenraad aan Gecommitteerde Raden 8-6-1767, HG-H nr. 8 Notulen kerkenraad 16-19 en HG-H nr. 8 Notulen kerkenraad 1 ev.
  23. Dit waren de ouderlingen Egbert Spijker, Wouter van Westervelt, de diakenen Hendrik de Blinde, Gijsbert Franse Vlaanderen en de oud-kerkenraadsleden Jacob Fabrijs en Dirk ten Daale. De aanwezige dorpsbestuurders zie: SAGV, Archief Dorpsbestuur Hilversum (ADH) nr. 3/1 Registers houdende resoluties van schout, buurmeesters, schepenen en raden 1767-1775 (Resolutieboek) f 1r.
  24. Een proponent is een pas aan de universiteit afgestudeerde theoloog, nog niet beroepen als predikant.
  25. De Gereformeerde kerk kende meerdere vergaderingen. Naast de kerkenraad had men de classis en de provinciale synode. Op lokaal niveau merkte men eigenlijk alleen iets van de classis, zoals bijvoorbeeld bij het beroepen van predikanten. Aan de classis was het toezicht op en de controle over de gemeente opgedragen. Voor de organisatie van de hervormde of gereformeerde kerk: A.Th. van Deursen, 'De Hervormde kerk; algemeen karakter en organisatie', in: id., *De hartslag van het leven. Studies over de Republiek der Verenigde Nederlanden* (Amsterdam 1996) 273-281; Schutte, Graff, 92-131.
  26. Gecommitteerde Raden aan Dorpsbestuur, 27 mei 1767. ADH nr. 180.
  27. Gronsfeld aan Gecommitteerde Raden, 23 mei 1767. ADH nr. 180.
  28. HG-H nr. 8, Notulen kerkenraad 15.
  29. Kerkenraad aan Gecommitteerde Raden, 8 juni 1767. HG-H nr. 8 Notulen kerkenraad 16-19 (afschrift brief).
  30. Dorpsbestuur aan Gecommitteerde Raden, 28 juni 1767. ADH nr. 180.
  31. Een afschrift van de brief in: HG-H nr. 8, Notulen kerkenraad 20.

Bijlage 1

Voordrachten voor verkiezing van kerkenraadsleden over de periode 1767- 1779, de periode Van Yssum. Bijlage 1 is samengesteld op basis van HG-H nr. 8 Notulen kerkenraad.

Ieder kerkenraadslid droeg twee personen voor waaruit de kerkenraad een nieuwe ouderling respectievelijk een nieuwe diaken koos. Het overzicht geeft de zogenoemde groslijsten van ouderlingen en diakenen. De afgaande kerkenraadsleden op 2-5-1768 waren Egbert Spijker en Hendrik de Blinde. De nieuw-benoemde leden zijn met een x gemarkeerd.

Kerkenraad	ouderlingen	diakenen
na verkiezing 1767	Egbert Spijker Wouter van Westervelt x	Hendrik de Blinde Gijsbert Franse Vlaanderen x

Verkiezing op 2-5-1768	Hendrik Holdorp Jacob Horst x Tijmen Boelhouwer Cornelis Spijker Gijsbert Smit Lambert van Biese Petrus Edema Gerbert Kruyf Gerrit Smalenburg Cornelis Haan	Jan Annee Wouter van Gog Cornelis Spijker Dirk den Daal x Willem Fabris Gijsbert Tijmenz. Vlaanderen Willem de Man Cornelis Roos Pieter Cnollenburg Gerrit Nagel
------------------------	--	---

Op de vergadering van 28-3-1769 besloot men dat elk kerkenraadslid één in plaats van twee personen zou voordragen

Verkiezing op 28-3-1769	Cornelis Spijker x Tijmen Boelhouwer Egbert Spijker Hendrik Holdorp Willem Fabris	Willem Fabris x Gijsbert Tijmenz. Vlaanderen Wouter van Gog Gerrit Vlaanderen Hendrik de Blinde
-------------------------	---	---

Verkiezing op 16-5-1770	Tijmen Boelhouwer x Hendrik Holdorp Gijsbert Tijmenz. Vlaanderen Petrus Edema Wouter van Gog	Hendrik de Blinde x Gerrit Vlaanderen Gijsbert Tijmenz. Vlaanderen Rijk Pieterz. Vlaanderen Gijsbert Franse Vlaanderen
-------------------------	--	--

Verkiezing op 17-3-1771	Wouter van Westervelt Jacob Horst x Egbert Spijker Wouter van Gog Gijsbert Franse Vlaanderen	Gijsbert Franse Vlaanderen Abram Hogenbirk Rijk Pieterz. Vlaanderen Wouter van Gog x Jan Perk
-------------------------	--	---

Verkiezing op 22-3-1772	Egbert Spijker x Willem Fabris Dirk ten Dale Petrus Edema Wouter van Westervelt	Gijsbert Franse Vlaanderen x Rijk Pieterz. Vlaanderen Cornelis Roos Abram Hogenbirk Willem Fabris
-------------------------	---	---

Op 8 oktober 1771 wordt een extra kerkenraadsvergadering belegd in verband met het overlijden van Wouter van Gog. In diens plaats wordt Jacob Bollebakker gekozen

Verkiezing op 12-5-1773	Wouter van Westervelt x Willem Fabris Hendrik de Blinde Petrus Edema Tijmen Boelhouwer	Jan Annee x Willem Fabris Cornelis Roos Hendik de Blinde Gerrit Rijkz. Vlaanderen
Verkiezing op 4-5-1774	Tijmen Boelhouwer x Hendrik de Blinde Petrus Edema Cornelis Spijker Jacob Horst	Willem Fabris x Hendrik de Blinde Jacob Bollebakker Rijk Pieterz. Vlaanderen Gerrit Rijkz. Vlaanderen
Verkiezing op 17-5-1775	Jacob Horst x Gijsbert Franse Vlaanderen Cornelis Spijker Hendrik de Blinde Petrus Edema	Rijk Pieterz. Vlaanderen x Guurt Jacobz. Das Cornelis Roos Cornelis van Ravenswaay Gerrit Rijkz. Vlaanderen
Verkiezing op 6-5-1776	Hendrik de Blinde x Egbert Spijker Gijsbert Franse Vlaanderen Cornelis Spijker Wouter van Westervelt	Jan Annee x Guurt Das Cornelis van Ravenswaay Cornelis Roos Gijsbert Franse Vlaanderen
Verkiezing op 1-5-1777	Egbert Spijker x Tijmen Boelhouwer Wouter van Westervelt Cornelis Spijker Willem Fabris	Gijsbert Franse Vlaanderen x Geurt Jacobz. Das Gerrit Rijkz. Vlaanderen Willem Fabris Gerrit Nagel
Verkiezing op 19-5-1778	Tijmen Boelhouwer x Jacob Horst Willem Fabris Petrus Edema Wouter van Westervelt	Willem Fabris x Gerrit Nagel Rijk Pieterz. Vlaanderen Geurt Das Gerrit Rijkz. Vlaanderen

Bijlage 2

De dorpsregering over de periode 1767-1778

Wouter ten Dam en Cornelis de Mol waren gedurende deze hele periode respectievelijk schout en secretaris. Bijlage 2 is samengesteld op basis van gegevens uit ORA-H nrs 3276 en 3277.

	schepenen	raden	buurmeesters
1767	Cornelis Haan Pieter Cnollenburg Willem de Man Tijmen Nagel Jan Aartse Smit	Jacob Rijkz. Das Petrus Edema Wouter van Gog Klaas Kaas	Cornelis Rebel Klaas Haan
1768	Jan Boerhout Pieter van Lind Jacob Horst Jan Aartse Smit	Gijsbert T. Vlaanderen Gijsbert F. Vlaanderen Tijmen Boelhouwer Cornelis Spijker	Klaas Haan Gerrit Vlaanderen

1769	Corn.Cornz. Vlaanderen schepenen Klaas Does Klaas Haan Willem Post Jan Aartse Smit Wouter van Westervelt	raden Jan Boerhout Wouter van Gog Pieter van Lind Gijsbert Smit	buurmeesters Gerrit Vlaanderen Cornelis Spijker
1770	Jan Boerhout Leendert Blance Pieter van Lind Tijmen Nagel Jan Perk	Klaas Haan Willem Post Jan Aartse Smit Elbert Spijker	Cornelis Spijker Tijmen Boelhouwer
1771	Pieter Bosdam Wouter van Gog Jan Aartse Smit Wouter van Westervelt Willem Post	Jan Boerhout Abram Hogenbirk Pieter van Lind Gijsbert Smit	Tijmen Boelhouwer Leendert Blanke
1772	Jan Boerhout Pieter van Lind Klaas Does Abram Hogenbirk Gijsbert Smit	Pieter Bosdam Gerrit Nagel Wouter van Westervelt Cornelis Spijker	Leendert Blanke Gijsb. F. Vlaanderen
1773	Leendert Blanke Cornelis Spijker Wouter van Westervelt Pieter Bosdam Dirk Aemschot	Klaas Does Jan Aartse Smit Pieter van Lind Klaas Haan	Gijsbert F. Vlaanderen Jan Boerhout
1774	Gijsbert Smit Jan Ernste Smit Pieter van Lind Klaas Does Rijk Das	Pieter Bosdam Dirk Aemschot Cornelis Spijker Abram Hogenbirk	Jan Boerhout Tijmen R. Nagel
1775	Cornelis Spijker Leendert Blanke Jan Boerhout Pieter Bosdam Abram Hogenbirk	Willem Post Jan Aartse Smit Pieter van Lind Geurt Das	Tijmen R. Nagel Jacob Gerritse Horst
1776	Pieter van Lind Klaas Does Willem Post Jan Perk Dirk Vreedenburg	Lourens Vlaanderen Willem Nieuwland Rijk Das Gerrit Nagel	Jacob Horst Gijsbert F. Vlaanderen
1777	Jacob Horst Gerrit Nagel Pieter Bosdam Geurt Das Gerrit Nagel	Leendert Blanke Abram Hogenbirk Pieter van Lind Dirk Aemschot	Gijsbert F. Vlaanderen Klaas Does
1778	Jan Das Abram Hogenbirk Pieter van Lind Jan Perk Dirk Vreedenburg	Pieter Bosdam Klaas Keers Cornelis Spijker Lourens Vlaanderen	Klaas Does Geurt Das